

Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Τόμ. 9, Αρ. 3Α (2017)

Ο Σχεδιασμός της Μάθησης

Τόμος 3, Μέρος Α

Πρακτικά

9^ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή
& εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Αθήνα, 23 – 26 Νοεμβρίου 2017

Ο Σχεδιασμός της Μάθησης

Επιμέλεια
Αντώνης Λιοναράκης
Σύλβη Ιωακειμίδου
Μαρία Νιάρη
Γκέλη Μανούσου
Τόνια Χαρτοφύλακα
Σοφία Παπαδημητρίου
Άννα Αποστολίδου

ISBN 978-618-82258-8-6
ISBN SET 978-618-82258-5-5

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
Ελληνικό Δίκτυο Ανοικτής & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης

Το Μοντέλο της Αντεστραμμένης Τάξης στην
Υποστήριξη της Μεθοδολογίας του Εκπαιδευτικού
Δράματος

*Sofia Theodor Papadimitriou, Sylvie Ioakeimidou, Gelly
Manousou*

doi: [10.12681/icodl.934](https://doi.org/10.12681/icodl.934)

Το Μοντέλο της Αντεστραμμένης Τάξης στην Υποστήριξη της Μεθοδολογίας του Εκπαιδευτικού Δράματος

The Flipped Classroom Model Supports Drama in Education

Σοφία Θ. Παπαδημητρίου
Προϊσταμένη Εκπαιδευτικής
Ραδιοτηλεόρασης Υπουργείου
Παιδείας, Έρευνας και
Θρησκευμάτων
ΣΕΠ ΕΑΠ
sofipapadi@minedu.gov.gr

Βασιλική (Σύλβη) Ιωακειμίδου
Δασκάλα
Υποψ. Διδάκτορας
ΕΑΠ
silviioakimidou@yahoo.gr

Ευαγγελία (Γκέλη) Μανούσου
Διευθύντρια
3^ο Δ. Σχ. Αγίου Δημητρίου
ΣΕΠ ΕΑΠ
manousoug@gmail.com

Abstract

This paper based on a case study provides a conceptual and pedagogical framework along with methods and techniques that teachers may incorporate in their teaching: Drama in Education and Flipped Classroom. Drama works either as an art form in itself or as a teaching / learning methodology. In others words, it works as a teaching / learning object or as a medium to teach other subjects. Flipped classroom is an alternative approach of instructional design where traditional teaching methods are reversed. Flipping Classrooms proposes new roles for teachers and students: students become active learners and teachers have the responsibility to create modern and authentic learning environments (curators). Teachers encourage, support and facilitate learning in personal or collaborative activities. Drama in education and flipped classroom seem to fit ideally as they share the same vision of a student centered approach, active student's participation and a teacher that guides in the sidelines of the educational procedure. They work as excellent complements to each other.

Keywords: *flipped classroom, educational drama, flipping classroom, educational methodology*

Περίληψη

Το άρθρο με αφορμή μια μελέτη περίπτωσης στοχεύει να προσφέρει τις απαιτούμενες εννοιολογικές και παιδαγωγικές γνώσεις για τους τρόπους, με τους οποίους οι εκπαιδευτικοί μπορούν να εφαρμόσουν και συνδυάσουν στη διδασκαλία τους δυο νέες μεθοδολογίες: της Αντεστραμμένης Τάξης και του Εκπαιδευτικού Δράματος. Το Εκπαιδευτικό Δράμα είναι μια μορφή θεατρικής τέχνης και ταυτόχρονα μια διδακτική και μαθησιακή μεθοδολογία, μπορεί λοιπόν να λειτουργήσει είτε ως διδακτικό αντικείμενο είτε ως μέσο για τη διδασκαλία και μάθηση άλλων αντικειμένων χωρίς βέβαια το ένα αποκλείει το άλλο. Η Αντεστραμμένη Τάξη αποτελεί έναν διαφορετικό τρόπο οργάνωσης της εκπαιδευτικής διαδικασίας κατά τον οποίο, αντιμετωπίζονται οι παραδοσιακές διδακτικές μέθοδοι. Με το παραδοσιακό μοντέλο διδασκαλίας οι μαθητές είναι παθητικοί ακροατές και οι δάσκαλοι, οι «σοφοί» που μεταδίδουν – μεταφέρουν τη γνώση. Το μοντέλο Flipping Classrooms (Αντιστρέφοντας τη διδακτική διαδικασία, Αντεστραμμένη Τάξη) προτείνει τους μαθητές /εκπαιδευόμενους ως ενεργούς μαθάνοντες (active learners) και τους διδάσκοντες υπεύθυνους να δημιουργήσουν σύγχρονα και αυθεντικά περιβάλλοντα μάθησης (curators). Σε αυτά ενθαρρύνουν, υποστηρίζουν, διευκολύνουν τη μάθηση και γενικότερα αναπτύσσουν

έναν περισσότερο συμβουλευτικό/εμπνευστικό ρόλο στις ομαδικές ή ατομικές δραστηριότητες στις οποίες συμμετέχουν οι εκπαιδευόμενοι. Οι δυο προσεγγίσεις φαίνεται πως λειτουργούν με ιδανικό τρόπο συμπληρωματικά καθώς ενστερνίζονται τον στόχο μιας μαθητοκεντρικής εκπαιδευτικής διαδικασίας με ενεργό συμμετοχή των εκπαιδευόμενων και τον εκπαιδευτικό να καθοδηγεί τη διαδικασία από το περιθώριο.

Λέξεις-κλειδιά: *αντεστραμμένη τάξη, εκπαιδευτικό δράμα, flipping classroom, εκπαιδευτική μεθοδολογία*

Εισαγωγή

Στο πλαίσιο του 5ου Θερινού Πανεπιστημίου της Ανοικτής και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης τον Ιούλιο του 2014 πραγματοποιήθηκε το εργαστήριο «*Μια τάξη Ανάποδα: Τεχνικές Εκπαιδευτικού Δράματος*». Οι εκπαιδευόμενοι κλήθηκαν να μελετήσουν εκπαιδευτικό υλικό και να παρακολουθήσουν διαλέξεις σχετικά με τις δυο μεθοδολογίες της Αντεστραμμένης Τάξης και του Εκπαιδευτικού Δράματος, πριν τη δια ζώσης συνάντηση. Κατά τη διάρκεια της συνάντησης-εργαστηρίου παρακολούθησαν και συζήτησαν εν συντομία σχετικά με τις δυο μεθοδολογίες και συμμετείχαν ενεργητικά σε ομαδικές δραστηριότητες Εκπαιδευτικού Δράματος. Μέσα από τις δραστηριότητες του εργαστηρίου παρουσιάστηκε και υλοποιήθηκε η μεθοδολογία του Εκπαιδευτικού Δράματος στη θεματική «*Εφηβοι και Διαδίκτυο*».

Στην εργασία θα αναφερθούν και συζητηθούν οι απόψεις των εκπαιδευόμενων που συμμετείχαν στο εργαστήριο «*Μια τάξη Ανάποδα: Τεχνικές Εκπαιδευτικού Δράματος*» κατά τη διάρκεια του 5ου Θερινού Πανεπιστημίου της Ανοικτής και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης τον Ιούλιο του 2014. Η εργασία φιλοδοξεί να αναδείξει τις δυο καινοτόμες μεθοδολογίες, οι οποίες θα απασχολήσουν την ερευνητική κοινότητα τα επόμενα χρόνια, ιδιαίτερα σε μια προσπάθεια αξιοποίησης των πλεονεκτημάτων που προσφέρει ο συνδυασμός τους. Οι δυο μεθοδολογίες φαίνεται πως θα κυριαρχήσουν σε πιλοτικές τάξεις αναζητώντας μοντέλα ενσωμάτωσης τους στα σχολικά προγράμματα.

Το μοντέλο Flipped Classroom

Κατά την υλοποίηση του παραδοσιακού μοντέλου διδασκαλίας, οι μαθητές είναι παθητικοί ακροατές και οι δάσκαλοι, οι «σοφοί» που μεταδίδουν – μεταφέρουν τη γνώση. Το μοντέλο Flipping Classrooms (Αντιστρέφοντας τη διδακτική διαδικασία) προτείνει τους μαθητές /εκπαιδευόμενους ως ενεργούς μαθητές (active learners) και τους διδάσκοντες υπεύθυνους να δημιουργήσουν σύγχρονα και αυθεντικά περιβάλλοντα μάθησης (curators). Σε αυτά ενθαρρύνουν, υποστηρίζουν, παρακολουθούν τις δραστηριότητες μάθησης, διευκολύνουν τη μάθηση και γενικότερα αναπτύσσουν έναν περισσότερο συμβουλευτικό/εμπνευστικό ρόλο στις ομαδικές ή ατομικές δραστηριότητες στις οποίες συμμετέχουν οι εκπαιδευόμενοι.

Ο Baker (2000) ξεκινά τη θεμελίωση του μοντέλου της αντεστραμμένης τάξης αναφερόμενος στον εκπαιδευτικό ως καθοδηγητή εκ των έσω και στη δυνατότητα παροχής της «παράδοσης» του καθηγητή με την τεχνική της διάλεξης στο σπίτι με τη μορφή μικρών βίντεο ώστε να αξιοποιείται ο χρόνος στην τάξη για συνεργατικές δραστηριότητες εμπάθνσης, εξάσκησης και εμπέδωσης. Στη συνέχεια οι Sams & Bergmann (2012) προτείνουν τη βιντεοσκόπηση και ανάρτηση της διάλεξης σε περιβάλλον μάθησης στο διαδίκτυο από τον ίδιο τον καθηγητή. Οι μαθητές παρακολουθούν τη διάλεξη ως εργασία για το σπίτι και ο καθηγητής χρησιμοποιεί όλο τον χρόνο στην τάξη για δραστηριότητες. Δηλαδή οι μαθητές καλούνται να

συνδυάσουν πληροφορίες που προσλαμβάνουν έξω από την τάξη και να αλληλεπιδράσουν μέσα στην τάξη με τους συμμαθητές τους αξιοποιώντας όσα μελέτησαν και στοχεύοντας στην εμπέδωσή τους (Κανδρούδη & Μπράτιτσης, 2013) μέσα σε ελεγχόμενες συνεργατικές καταστάσεις. Με τον τρόπο αυτό ενισχύεται η αυτονομία του μαθητή και η συνεργατικότητά του, ωθώντας τον να αναγνωρίζει μαθησιακές ανάγκες και εκπαιδευτικές πηγές, να θέτει μαθησιακούς στόχους και να αξιολογεί τον βαθμό επίτευξής τους.

Το μοντέλο «Αντεστραμμένη Τάξη» - “flipped classroom”, (University of Northern Colorado, 2013) αναφέρεται στην πιο ορθολογική διάθεση του χρόνου διδασκαλίας, υποστηρίζοντας την ενεργό συμμετοχή του μαθητή/εκπαιδευόμενου και αξιοποιώντας τις ευκαιρίες κριτικής σκέψης, που προσφέρονται κυρίως μέσα στην κοινωνική δομή της «τάξης». Ο διδάσκων επανασχεδιάζει τις διδακτικές ενότητες, αφού έχει αξιολογήσει τις εκπαιδευτικές ανάγκες, τις προαπαιτούμενες γνώσεις, τα μαθησιακά στυλ των μαθητών του. Σχεδιάζει νέα περιβάλλοντα μάθησης με ατομικές και ομαδικές δραστηριότητες προσφέροντας κίνητρα ώστε οι μαθητές να συμμετέχουν ενεργά. Στο πλαίσιο αυτό, προτείνει κατάλληλες πηγές στους μαθητές για τη μελέτη τους στο σπίτι, μεταξύ των οποίων κείμενα, διαλέξεις, βίντεο. Μπορεί να δημιουργήσει ο ίδιος τις διαλέξεις αξιοποιώντας κατάλληλα προγράμματα καταγραφής της οθόνης (camtasia studio, captivate, demo builder) ή να επιλέξει διαλέξεις και βίντεο από Ψηφιακά Αποθετήρια εκπαιδευτικού υλικού. Οι μαθητές βλέπουν τις διαλέξεις και τα βίντεο εκτός τάξης, μελετούν τα κείμενα με τον δικό τους ρυθμό, όσες φορές θέλουν, μπορούν να σταματούν τη ροή και να επαναλαμβάνουν τμήματα. Αναλόγως με τον επανασχεδιασμό της διδακτικής ενότητας, οι μαθητές μπορούν να έχουν τη δυνατότητα επικοινωνίας με τον διδάσκοντα και τους συμμαθητές τους σε συζητήσεις online. Η προηγηθείσα μελέτη επιτρέπει στους μαθητές να έχουν τον ατομικό τους χρόνο στην τάξη για να συνεργαστούν με τον διδάσκοντα ώστε να εκπονήσουν τις βασικές δραστηριότητες μάθησης. Ο χρόνος μέσα στην τάξη αξιοποιείται σε ευκαιρίες επίλυσης αποριών, εφαρμογής, εμπέδωσης των μαγνητοσκοπημένων παραδόσεων ώστε να προάγεται η κριτική σκέψη μέσα από τη συνεργασία και την κοινωνική αλληλεπίδραση. Συνεπώς ο πολύτιμος χρόνος μέσα στην τάξη αφιερώνεται στην ενεργητική, συνεργατική, ανακαλυπτική μάθηση με:

- Δραστηριότητες με φύλλα εργασίας,
- Ομαδικές δραστηριότητες - εργασία σε μικρές ομάδες,
- Προσαρμογή στις ανάγκες – επίπεδα μαθητών,
- Μέθοδοι Project based learning, Problem based learning, Inquiry based learning
- Web 2.0 εργαλεία (πχ. Web quests, timelines, wikis, blogs, tag clouds, mind maps, κλπ),
- Projects,
- Πειράματα, σύντομες ερευνητικές δραστηριότητες,
- Παρουσιάσεις.

Η έρευνα έχει δείξει ότι η χρήση του βίντεο μπορεί να (Παπαδημητρίου, 2011):

- κεντρίσει το ενδιαφέρον των μαθητών για νέα γνώση
- προσφέρει τη δυνατότητα στο μαθητή να “ταξιδέψει” σε άλλους τόπους και άλλους χρόνους,
- ανακαλύψει “κρυμμένους κόσμους”,
- αποσαφηνίσει και συσχετίσει αφηρημένες έννοιες,
- ζωντανέψει το περιεχόμενο του μαθήματος,

- αναδειξεί απομακρυσμένες έννοιες (πχ. την Κίνα, τη βαθιά θάλασσα, το διάστημα), έννοιες δύσκολες να αντιληφθείς (πχ. το εσωτερικό του σώματος, μικροσκοπικά στοιχεία)
- επιμηκύνει τον χρόνο (πχ. τη σύγκρουση δυο αυτοκινήτων) ή να τον συμπύζει (πχ. την ανάπτυξη ενός λουλουδιού).
- οδηγήσει σε βελτιωμένο επίπεδο παιδείας, που χαρακτηρίζεται ως “οπτικός αλφαριθμητισμός” (visual literacy).

Εκπαιδευτικοί και μαθητές σήμερα έχουν στη διάθεσή τους μια πληθώρα από περιβάλλοντα στο Διαδίκτυο με εκπαιδευτικό υλικό, στα οποία η αναζήτηση και πρόσβαση είναι ελεύθερη και από τα οποία μπορούν να αντλήσουν πηγές για την εφαρμογή της «Αντεστραμμένης Τάξης». Ευρωπαϊκά και εθνικά έργα, πανεπιστήμια, εκπαιδευτικοί φορείς καθώς και επαγγελματίες πάροχοι περιεχομένου έχουν αναπτύξει Ψηφιακά Αποθετήρια/Δεξαμενές εκπαιδευτικού υλικού με ανοιχτές άδειες χρήσης, όπως: Learning Resource Exchange - European Schoolnet (LRE, nd), Open Discovery Space portal, Europeana, Khan Academy κ.α.

Στην Ελλάδα, έχει αναπτυχθεί ψηφιακό εκπαιδευτικό περιεχόμενο που ακολουθεί τους στόχους των Προγραμμάτων Σπουδών της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στο πλαίσιο των δράσεων του Ψηφιακού Σχολείου για το Ψηφιακό Εκπαιδευτικό Περιεχόμενο (Μεγάλου, Κακλαμάνης, 2013). Συγκεκριμένα, η κεντρική σελίδα του Ψηφιακού Σχολείου για το Ψηφιακό Εκπαιδευτικό Περιεχόμενο, απ’ όπου δίνεται πρόσβαση στο ψηφιακό περιεχόμενο, στην υποδομή και στις υπηρεσίες που αναπτύσσονται είναι στη διεύθυνση <http://dschool.edu.gr>. Μέσα από την κεντρική σελίδα του Ψηφιακού Περιεχομένου δίνεται πρόσβαση στο διαθέσιμο ψηφιακό εκπαιδευτικό περιεχόμενο και συγκεκριμένα:

- Διαδραστικά Σχολικά Βιβλία: <http://ebooks.edu.gr>
- Αποθετήριο μαθησιακών αντικειμένων – Φωτόδεντρο: <http://photodentro.edu.gr/lor/>
- Αποθετήριο εκπαιδευτικών βίντεο, Φωτόδεντρο / Βίντεο: <http://photodentro.edu.gr/video/>
- Αποθετήριο εκπαιδευτικού υλικού χρηστών για την Πρωτοβάθμια & Δευτεροβάθμια εκπαίδευση Φωτόδεντρο/e-yliko: <http://photodentro.edu.gr/ugc/>

Αντεστραμμένες Τάξεις

Η «Αντεστραμμένη Τάξη» ΔΕΝ είναι:

- Ένα συνώνυμο για βίντεο στο Διαδίκτυο. «Αντεστραμμένη Τάξη» είναι η αλληλεπίδραση και οι ουσιαστικές μαθησιακές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα κατά τη διάρκεια του χρόνου που προσφέρεται πρόσωπο-με-πρόσωπο με τον διδάσκοντα – το οποίο είναι πολύ σημαντικό.
- Η αντικατάσταση των διδασκόντων με τα βίντεο.
- Ένα μάθημα στο διαδίκτυο (online).
- Οι μαθητές εργάζονται χωρίς σχέδιο/δομή.
- Οι μαθητές περνάνε όλη τη διάρκεια της σχολικής τάξης σε μια οθόνη υπολογιστή.
- Οι μαθητές εργάζονται σε απομόνωση.

Η «Αντεστραμμένη Τάξη» είναι:

- Ένα μέσο για να αυξήσει την αλληλεπίδραση και τον εξατομικευμένο χρόνο επαφής μεταξύ μαθητών και διδασκόντων.
- Ένα περιβάλλον όπου οι μαθητές είναι υπεύθυνοι για τη δική τους μάθηση.

- Μια τάξη όπου ο δάσκαλος δεν είναι ο «σοφός στη σκηνή», αλλά ο «οδηγός από δίπλα» ("sage on the stage", but the "guide on the side").
- Ο συνδυασμός άμεσης διδασκαλίας με εποικοδομητική μάθηση.
- Μια τάξη όπου οι μαθητές που απουσιάζουν λόγω ασθένειας ή εξωσχολικές δραστηριότητες όπως αθλητικές δεν μένουν πίσω.
- Μια τάξη όπου το περιεχόμενο είναι μόνιμα αρχειοθετημένο για μελέτη ή επανάληψη.
- Μια τάξη όπου όλοι οι μαθητές εμπλέκονται ενεργά στη μάθηση.
- Ένας χώρος, όπου όλοι οι μαθητές μπορούν να λάβουν εξατομικευμένη εκπαίδευση.

Στο παραδοσιακό σχολείο, ο χρόνος είναι σταθερός και περιορισμένος ενώ η κατανόηση από πλευράς των μαθητών, είναι μεταβλητή. Με «αντεστραμμένη μαεστρία» (Rosenberg, 2013) μπορεί η κατανόηση των νέων εννοιών από τους μαθητές να γίνει σταθερή και ο χρόνος μεταβλητός αξιοποιώντας ενεργητικά στην τάξη, τον «κερδισμένο» χρόνο που αφιερώνει κάθε μαθητής στο σπίτι μελετώντας με τον δικό του ρυθμό.

Η μαεστρία στη μάθηση δεν είναι κάτι νέο, ξεκινά από το 1920 και αναζωπυρώνεται από τον Benjamin Bloom στο άρθρο του "Learning for Mastery" το 1968. Το μοντέλο Mastery learning δεν έχει να κάνει με συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο, αλλά με συγκεκριμένους στόχους μάθησης θεωρώντας ότι όλοι οι μαθητές μπορούν να φτάσουν σε υψηλό επίπεδο (mastery) αφιερώνοντας τον απαραίτητο χρόνο. Το μοντέλο μπορεί να υλοποιηθεί με ομαδική διδασκαλία, διδασκαλία 1-1, εξατομικευμένη διδασκαλία με ανάλογο εκπαιδευτικό υλικό και ρυθμό που καθορίζει ο διδάσκων. Απαιτεί αυστηρά καθορισμένους μαθησιακούς στόχους οργανωμένους σε μικρότερες ενότητες ώστε να υλοποιηθούν σειριακά. Το μοντέλο Mastery learning έχει κάποια κοινά στοιχεία με την εξατομικευμένη διδασκαλία βελτιώνοντας τα αδύναμα στοιχεία της. Η αποκλειστικά εξατομικευμένη διδασκαλία αφαιρεί τις ομαδικές δραστηριότητες υπέρ της δυνατότητας οι πιο ικανοί μαθητές ή οι μαθητές με περισσότερα κίνητρα να προχωρήσουν μπροστά από τους άλλους. Αφαιρεί ακόμα τη μεγιστοποίηση της αλληλεπίδρασης των διδασκόντων με τους μαθητές, οι οποίοι χρειάζονται τη μεγαλύτερη βοήθεια. Συνεπώς, το μοντέλο Mastery learning ενισχύει αφενός τις ομαδικές δραστηριότητες και μεγιστοποιεί αφετέρου την αλληλεπίδραση των διδασκόντων με τους μαθητές, οι οποίοι χρειάζονται τη μεγαλύτερη βοήθεια.

Το Εκπαιδευτικό Δράμα

«The value of drama is that it invites people to make connections with their world, to understand and to challenge it.», Fleming, 1996

Το Εκπαιδευτικό Δράμα (Drama in Education) είναι μια μορφή θεατρικής τέχνης και ταυτόχρονα μια διδακτική και μαθησιακή μεθοδολογία, μπορεί λοιπόν να λειτουργήσει είτε ως διδακτικό αντικείμενο είτε ως μέσο για τη διδασκαλία και μάθηση άλλων αντικειμένων χωρίς βέβαια το ένα αποκλείει το άλλο. Οι συμμετέχοντες συν-διαμορφώνουν μια ιστορία με ποικίλα αφηγηματικά μέσα, σ' έναν χώρο και χρόνο φανταστικό, με τα αντικείμενα να αποκτούν συμβολική σημασία. Υποδύονται ρόλους και αλληλεπιδρούν, έρχονται αντιμέτωποι με διλήμματα ή πρόβλημα χωρίς εύκολες ή δεδομένες λύσεις, διερευνούν θέματα, διαμορφώνουν νοήματα και συν-αντίληψη κάποιων εννοιών, καλλιεργούν αισθητικά ποιοτικά κριτήρια κι ευαισθησίες.

Το Δράμα δανείζεται χαρακτηριστικά από το θέατρο, αν και υπάρχουν και διαφοροποιήσεις. Για παράδειγμα, η έννοια του κοινού δεν η παραδοσιακά αντιλαμβανόμενη έννοια κάποιου που παρακολουθεί, αλλά κοινό ενίοτε γίνονται οι άλλοι συμμετέχοντες στο Δράμα ή ακόμα κι ο καθένας που συμμετέχει, δρα κι αλληλεπιδρά με τους άλλους γίνεται θεατής του ίδιου του εαυτού του. Το ίδιο όμως συμβαίνει και με τους ηθοποιούς στο θέατρο. Γίνονται θεατές των συναδέλφων με τους οποίους συνεργάζονται στη σκηνή (Fleming, 1996). Επίσης στο Δράμα δεν υπάρχει ένα συγκεκριμένο κείμενο, το οποίο ακολουθείται, αλλά συνήθως οι συμμετέχοντες αυτοσχεδιάζουν, κάτι που και στο θέατρο κάποιες φορές συμβαίνει. Η δράση και το όλο σενάριο μπορεί ανά πάσα στιγμή να ανατραπεί, να διαφοροποιηθεί ελαφρώς ή εντελώς, αλλά πάντα υπάρχει κάποιο κλείσιμο της διερευνητικής διαδικασίας και ταυτόχρονα της ιστορίας, που εξελίσσεται. Βεβαίως ένα Εκπαιδευτικό Δράμα μπορεί να οδηγήσει σε μια θεατρική παράσταση, αλλά αυτό δεν είναι απαραίτητο ούτε αυτοσκοπός (Wooland, 1996).

Εικόνα 1, 2: Εφαρμογή κατά τη διάρκεια του Εργαστηρίου στο «5ο Θερινό Πανεπιστήμιο» Άνδρος 2014

Το Δράμα συνδέεται άμεσα με το μιμητικό παιχνίδι, που έτσι κι αλλιώς ενέχει στη διαδικασία του μαθησιακές διαστάσεις κι εξελισσόμενο μπορεί να οδηγήσει στη θεατρική τέχνη. Με την καίρια παρέμβαση ενός εκπαιδευτικού ένα παιχνίδι μπορεί να συνδεθεί με λιγότερο οικείες τεχνικές θεατρικής μορφής και να δώσει άλλες ποιοτικές χροιές σε μια εκπαιδευτική διαδικασία. Για παράδειγμα, στο παιχνίδι και στο δράμα, ο περιορισμός της αντιμετώπισης ποινών σε περίπτωση λάθους σχεδόν δεν υπάρχει. Όπως οι Heathcote και Bolton (1995: 113) αποσαφηνίζουν, το δράμα: «διευκολύνει τους ανθρώπους να παίζουν χωρίς επίβλεψη σε μια περιοχή χωρίς ποινές και έτσι είναι ανοιχτοί σε στιγμές εσωτερικής ενόρασης και κατανόησης που δεν είναι τόσο εύκολα διαθέσιμη μόνο μέσα από τη σκέψη πάνω σε κάποια θέματα».

Επιπλέον, κάθε απογοήτευση στο πλαίσιο ενός παιχνιδιού είναι μόνο προσωρινή και υπάρχει πάντα μια πιθανότητα να δοκιμαστούν επιλογές, οι οποίες υπό διαφορετικές συνθήκες θα ήταν ανύπαρκτες. Τελικά, ένα από τα πιο σημαντικά στοιχεία κοινά στο παιχνίδι και στο δράμα είναι η έμφαση στην διαδικασία και όχι στο τελικό προϊόν (π.χ. μια παράσταση), χωρίς βέβαια το ένα να αποκλείει το άλλο.

Η μεθοδολογία του Εκπαιδευτικού Δράματος

Δεν υπάρχει ένας και μόνο τρόπος να δομηθεί ένα Εκπαιδευτικό Δράμα. Ανάλογα με τις συνθήκες και την εμπειρία του ο εκπαιδευτικός μπορεί να κάνει περιορισμένες ή σαρωτικές διαφοροποιήσεις. Ένας πάντως συνήθης τρόπος διαμόρφωσης μιας «σκαλωσιάς» η οποία θα στηρίζει μια εκπαιδευτική διαδικασία μέσω Εκπαιδευτικού Δράματος θα μπορούσε να ακολουθήσει τα παρακάτω βήματα, τα οποία δε λειτουργούν γραμμικά, αλλά το ένα εμπλέκεται μέσα στο άλλο, αλληλοεπηρεάζονται και διαμορφώνονται ανάλογα:

Επιλογή θέματος ⇒ είτε ο εκπαιδευτικός είτε η ομάδα επιλέγει ένα θέμα με το οποίο θα ήθελαν να ασχοληθούν και να διερευνήσουν μέσα από το Εκπαιδευτικό Δράμα.

Σκοπός και στόχοι ⇒ Οι στόχοι συνήθως αφορούν το θέμα το οποίο θα διερευνηθεί, πιθανόν το μάθημα ή τα μαθήματα ή τα ευρύτερα επιστημονικά πεδία, τα οποία μπορεί να εμπλέκονται στη διερευνητική διαδικασία αλλά και το ίδιο το Εκπαιδευτικό Δράμα ως μορφή Τέχνης και μαθησιακό αντικείμενο.

Ένα ερώτημα προς διερεύνηση ⇒ Αν θα μπορούσε όλο το θέμα που διερευνά ένα Εκπαιδευτικό Δράμα να συνοψιστεί σ' ένα ανοιχτό ερώτημα, στο οποίο πολύ δύσκολα θα δοθεί μια απάντηση του τύπου ναι ή όχι, τότε θα μπορούσε αυτό να αποτελέσει πυξίδα στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Επιλογή του αρχικού ερεθίσματος ⇒ Είναι αυτό που θα εισάγει την ομάδα σε όσα θα ακολουθήσουν. Οτιδήποτε μπορεί να αποτελέσει ερέθισμα για δράση σ' ένα Εκπαιδευτικό Δράμα, όπως για παράδειγμα (O'Neill, 1995, Wooland, 1996):

- ένας ήχος: φυσικοί ήχοι (βροχή, κεραυνός, κύμα κλπ.), ρυθμοί με το σώμα μας, μια λέξη, ένα κείμενο (θεατρικό, λογοτεχνικό κλπ.), ένα τραγούδι, μουσική, μια ιστορία, μια ιδέα, μύθοι, θρύλοι, παραμύθια, ιστορικά γεγονότα, ένα μήνυμα, μια ερώτηση
- εικόνες: σκηνική εικόνα (δημιουργία περιβάλλοντος), μια φανταστική εικόνα, η εικόνα του άλλου ή των άλλων γύρω μας, εικαστική εικόνα ή έργο, το φυσικό περιβάλλον, ένας οποιοσδήποτε χώρος / ένα δωμάτιο / ένα σπίτι, ένα σχέδιο
- αντικείμενα
- ένα παιχνίδι
- κάποιο γεγονός αληθινό ή φανταστικό
- αυτοσχεδιασμοί, σκηνικά δρώμενα
- κίνηση: σωματική έκφραση, μιμική, χειρονομία
- ένας ρόλος ή κάποιος χαρακτήρας

Ένα αποτελεσματικό σημείο αφετηρίας κινητοποιεί / ενεργοποιεί τη διαπλοκή του θέματος που θα ακολουθήσει. Θεωρείται πάρα πολύ σημαντικό, αφού το ιδανικό αρχικό σημείο «σηκώνει την κουρτίνα» με τρόπο αποτελεσματικό και άμεσο σε στενή σχέση με την πιθανή δράση. Το καλό ερέθισμα θα κινητοποιήσει τον δραματικό κόσμο κατά τέτοιο τρόπο, ώστε οι συμμετέχοντες θα μπορούν να αναγνωρίσουν ρόλους, θα αρχίζουν να χτίζουν τον δραματικό κόσμο όσο το δυνατόν πιο γρήγορα (O'Neill, 1995). Μπορεί να ενέχει αιχμές για προηγούμενα γεγονότα ή να προλέγει μελλοντικά συμβάντα, έτσι ώστε να δημιουργούνται προσδοκίες σε σχέση με την δράση.

Το ίδιο αρχικό σημείο μπορεί να χρησιμοποιηθεί ξανά και ξανά, ακόμα και από την ίδια ομάδα, αφού κάθε φορά μπορεί να οδηγεί σε εντελώς διαφορετική ανάπτυξη και διάρθρωση πολυποίκιλων δράσεων. Η O'Neill (1995) αναγνωρίζει κάποια χαρακτηριστικά που θα πρέπει να έχει ένα αρχικό σημείο:

- να διευκολύνει και να ερεθίζει την φαντασία των συμμετεχόντων
- να προκαλεί εντάσεις, αλλαγές ή αντιπαραθέσεις

- να θέτει ερωτήματα σε σχέση με την ταυτότητα του ατόμου και της κοινωνίας, την δύναμη και τη δυνατότητα
- να είναι σε θέση να ενεργοποιήσει τον δραματικό κόσμο με οικονομία και διαύγεια, να προτείνει δράσεις και να υπονοεί αλλαγές.

Επιλογή ρόλων για τους συμμετέχοντες ⇒ Ο ρόλος των συμμετεχόντων, συνήθως ομαδικός ρόλος αρχικά, ορίζει συγκεκριμένη οπτική γωνία θέασης των γεγονότων / δράσεων, απόσταση και τοποθέτηση απέναντι τους. Στην εξέλιξη του Δράματος οι συμμετέχοντες παίρνουν κι άλλους ρόλους (Role in role), με σταθερή όμως αναφορά στον αρχικό.

Επιλογή ρόλου για τον εκπαιδευτικό ⇒ Το status του ρόλου του εκπαιδευτικού σχετίζεται άμεσα με την εμπειρία της ομάδας και του ίδιου, τις ανάγκες που εξυπηρετεί μια συγκεκριμένη στιγμή και βέβαια την ιστορία που διερευνάται.

Δόμηση επεισοδίων ⇒ Συνήθως η ιστορία ξεκινά από μια σταθερή, δεδομένη, οικεία κατάσταση. Στη συνέχεια όμως η κατάσταση αυτή ανατρέπεται και γίνεται ασταθής. «Χτίζεται» η διερεύνηση. Τι συμβαίνει εδώ; Πώς έφτασαν τα πράγματα σ' αυτό το σημείο; Γιατί; Τι πρόκειται να συμβεί; Πότε θα συμβεί; Στην ιστορία άλλοτε τρέχει ο χρόνος μπρος ή πίσω κι άλλοτε σταματά προκειμένου να δοθούν ευκαιρίες για προβληματισμό κι αναστοχασμό (Cooper & McEntegart, 2007). Άλλες φορές ακούγονται ήχοι δυνατοί και φωνές, μα άλλοτε σιωπή. Κάποτε οι άνθρωποι κινούνται ή στέκονται (Wooland, 1996). Έρχονται αντιμέτωποι με διλήμματα, προβληματισμούς και απαιτούνται αποφάσεις με τις ανάλογες συνέπειες.

Επιλογή τεχνικών ⇒ Η δράση κατά τη διάρκεια των επεισοδίων εξελίσσεται με βάση πολλαπλές τεχνικές και πολλές παραλλαγές. Κάθε τεχνική από μόνη της είναι ένα κομμάτι μόνο, ένα δομικό συστατικό, αλλά όχι η συνολική, ολοκληρωμένη εκπαιδευτική διαδικασία. Μια σύνθεση τεχνικών με καλή συνοχή, διασφάλιση της ροής της ιστορίας και διατήρηση του ενδιαφέροντος των συμμετεχόντων μπορεί να οδηγήσει σε δυνατές γι' αυτούς μαθησιακές εμπειρίες. Ενδεικτικά εδώ γίνεται μια σύντομη αναφορά σε κάποιες δημοφιλείς τεχνικές:

- Ακίνητη εικόνα (still image)

Οι συμμετέχοντες δημιουργούν μια εικόνα, μια φωτογραφία χρησιμοποιώντας τα σώματά τους κι αναπαριστούν μια στιγμή της ιστορίας, που ξεδιπλώνεται σ' ένα Εκπαιδευτικό Δράμα. Ομάδες παρουσιάζουν την μία εικόνα μετά την άλλη με το ίδιο ή με ελαφρώς διαφοροποιημένο θέμα και πολλαπλές προεκτάσεις, όπως μια απλή διαδοχή ή μια πολύ διαφοροποιημένη εκδοχή στο ίδιο θέμα.

- Όλη η ομάδα σε ρόλο (whole group drama)

Όλοι οι συμμετέχοντες, συμπεριλαμβανομένου και του εκπαιδευτικού πολλές φορές, εμπλέκονται και συμμετέχουν ταυτόχρονα σε μια δράση.

- Ο εκπαιδευτικός σε ρόλο (teacher in role)

Ο εκπαιδευτικός αναλαμβάνει έναν ρόλο πιθανότατα ταυτόχρονα με τους συμμετέχοντες κατευθύνοντας τη δράση. Ο ρόλος μπορεί να έχει υψηλό κύρος κι εξουσία σε σχέση με τον ρόλο των υπόλοιπων συμμετεχόντων στο Δράμα, όπως για παράδειγμα ο ρόλος ενός αστυνομικού. Ενδέχεται να είναι μέτριο το κύρος του, για παράδειγμα ένας δημοσιογράφος όπως όλοι οι άλλοι συμμετέχοντες, ή ακόμα και χαμηλού κύρους όπως ένας δειλός, φοβισμένος υπηρέτης.

- Αυτοσχεδιασμός (improvisation)

Οι συμμετέχοντες αναπαριστούν μια σύντομη σκηνή χωρίς συγκεκριμένα και δοσμένα από πριν λόγια. Γνωρίζουν όλα τα μέλη της ομάδας, που αυτοσχεδιάζει, ποιος είναι ο καθένας, τι συμβαίνει, πού συμβαίνει, πότε συμβαίνει και με βάση αυτά αντιδρούν.

- Ο διάδρομος της συνείδησης (conscience alley)

Μια κρίσιμη στιγμή στο Δράμα, όταν ο κεντρικός χαρακτήρας της ιστορίας αντιμετωπίζει κάποιο δίλημμα, κάποιο πρόβλημα και καλείται να πάρει μια απόφαση περνά μέσα από έναν διάδρομο που σχηματίζουν οι υπόλοιποι συμμετέχοντες. Καθώς περνά τον συμβουλεύουν, του θυμίζουν στιγμές ευχάριστες ή δυσάρεστες, τον παρακινούν προς μια κατεύθυνση, προκαλούν σκέψεις και συναισθήματα.

- Συναντήσεις / συσκέψεις (meetings)

Όλη η ομάδα συμμετέχει κάποιες στιγμές σε συζητήσεις με τόνο τυπικό ή φιλικό ανάλογα με τον ρόλο στον οποίο βρίσκονται τα μέλη της. Έτσι δίνονται πληροφορίες, δημιουργείται μια ατμόσφαιρα, προετοιμάζονται οι συμμετέχοντες σιγά σιγά για ευρύτερη ενεργό συμμετοχή και εμπλοκή στη δράση, δίνονται ευκαιρίες για επαναπροσδιορισμό των δράσεων και βέβαια ευκαιρίες αναστοχασμού.

- Κρυφακούοντας συζητήσεις (overheard conversations)

Η ομάδα ακούει «διαίτερες» συζητήσεις ανάμεσα σε κάποια πρόσωπα στην ιστορία / το σενάριο ενός Δράματος. Οι συμμετέχοντες μπορούν να αποφασίσουν στη συνέχεια αν θα χρησιμοποιήσουν τις πληροφορίες που έμαθαν ή αν θα προσποιηθούν ότι δε γνωρίζουν τίποτα για τα όσα άκουσαν. Με μια διφορούμενη φήμη που κυκλοφόρησε, μπορεί να εκφραστεί μια καινούρια ιδέα, να προκύψει ακόμα και μια απειλή ή ένα πρόβλημα.

Εφαρμογή κατά τη διάρκεια του Εργαστηρίου στο «5ο Θερινό Πανεπιστήμιο»

Στο δώρο εργαστήριο του «5ου Θερινού Πανεπιστημίου» έγινε η παρουσίαση της μεθοδολογίας της «Αντεστραμμένης Τάξης», μια σύντομη εισαγωγή στο «Εκπαιδευτικό Δράμα», στα σημεία κλειδιά και στις τεχνικές αυτής της δημιουργικής εκπαιδευτικής προσέγγισης. Τα μαθησιακά αποτελέσματα, στα οποία στόχευε το εργαστήριο ήταν:

- Η περιγραφή των εννοιών της μεθοδολογίας της Αντεστραμμένης Τάξης.
- Ο προσδιορισμός των αναγκών της μεθοδολογίας της Αντεστραμμένης Τάξης σε εκπαιδευτικό υλικό.
- Ο προσδιορισμός των βημάτων ανάπτυξης της μεθοδολογίας της Αντεστραμμένης Τάξης.
- Η κατανόηση της μεθοδολογίας του Εκπαιδευτικού Δράματος.
- Ο προσδιορισμός των βημάτων ανάπτυξης της μεθοδολογίας του Εκπαιδευτικού Δράματος.

1. Να μελετήσετε την παρουσίαση της «Αντεστραμμένης Τάξης»:

<http://www.slideshare.net/MEDEAAwards/2-flipping-webinar?ref=http://www.medeaneet.eu/event/medeaneet-webinar-flipping-classroom-shift-passive-active-learning-example-based-lams-greek-thu>

2. Να δείτε το Διαδικτυακά σεμινάρια για την «Αντεστραμμένη Τάξη»:

<http://www.medeaneet.eu/event/medeaneet-webinar-flipping-classroom-shift-passive-active-learning-example-based-lams-greek-thu>

<http://www.medeaneet.eu/event/fifth-webinar-videos-for-teaching>

<http://www.rec-all.info/profiles/blogs/m-l-webinar-6-march-students-using-weblectures-do-they-perform-be>

3. Να δείτε τη διάλεξη για το «Εκπαιδευτικό Δράμα»:

https://www.dropbox.com/sh/zdfy70whl1xdv1w/AAD6PCK4W1_ST6v4hxCjOKIJa

Πίνακας 1: Πηγές για μελέτη στην πρώτη φάση της «Αντεστραμμένης Τάξης»

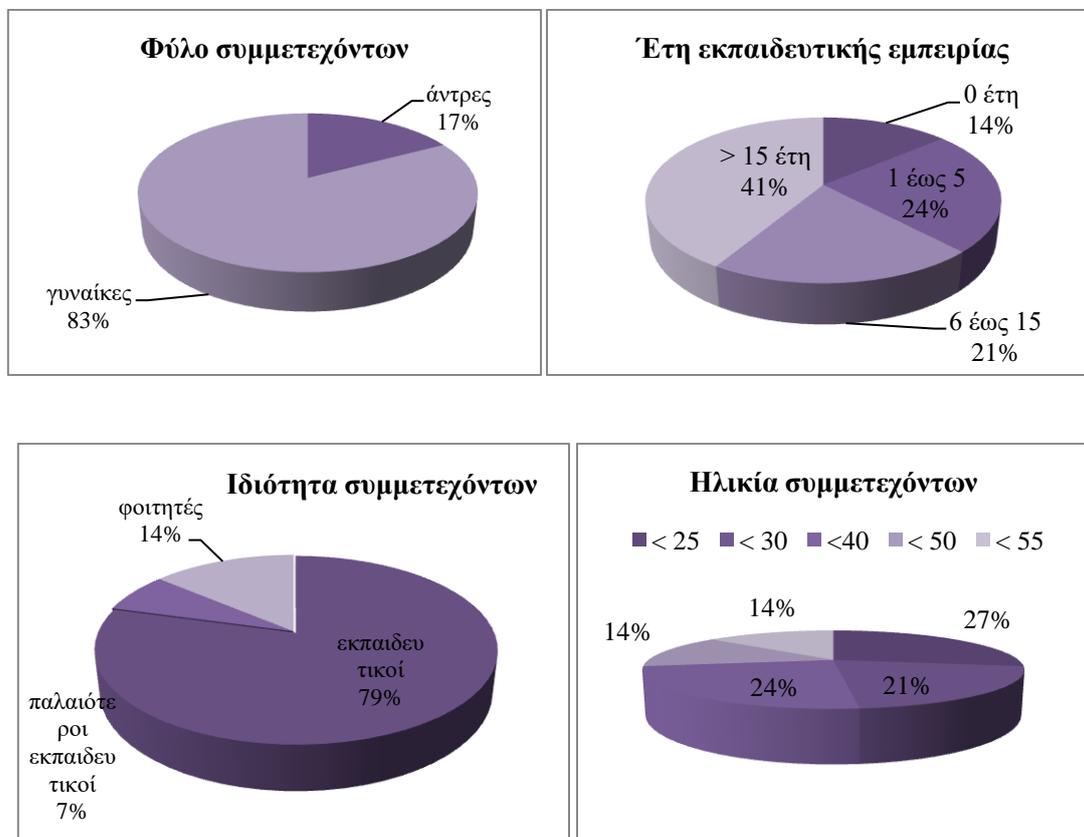
Στο πλαίσιο της εφαρμογής της «Αντεστραμμένης Τάξης», προτάθηκε στους συμμετέχοντες να έχουν μελετήσει νωρίτερα τις προτεινόμενες πηγές σχετικά με το Εκπαιδευτικό Δράμα και τη μεθοδολογία της «Αντεστραμμένης Τάξης» και να παρακολουθήσουν τις προτεινόμενες διαλέξεις στον Πίνακα 1.

Αποτελέσματα εργαστηρίου Flipping Drama

Σε αυτήν την ενότητα παρουσιάζονται τα αποτελέσματα προκαταρκτικής έρευνας με στόχο την αποτύπωση του βαθμού ικανοποίησης και κατανόησης των συνδυαζόμενων μεθοδολογιών από τους συμμετέχοντες και συνεπώς έμμεσα να αναδειχθεί η αποτελεσματικότητα του συνδυασμού των δύο μεθοδολογιών σε ένα πλαίσιο μη τυπικής μάθησης και επιμόρφωσης εκπαιδευτικών. Η συγκεκριμένη εργασία φιλοδοξεί να αποτελέσει μια εισαγωγική έρευνα, να αποτυπώσει την ιδέα του συνδυασμού και να δώσει το ερέθισμα για περαιτέρω διερεύνηση στο πεδίο των δυο μεθοδολογιών και του συνδυασμού τους. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε δείγμα 29 συμμετεχόντων στο εργαστήριο «Μια τάξη Ανάποδα: Τεχνικές Εκπαιδευτικού Δράματος» στο 5ο Θερινό Πανεπιστήμιο της ΑεξΑΕ τον Ιούλιο του 2014.

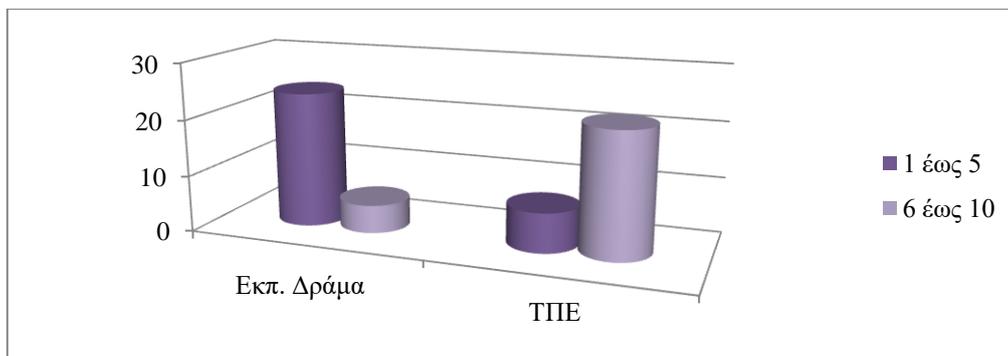
Προφίλ

Το δείγμα της προκαταρκτικής έρευνας ήταν οι 29 συμμετέχοντες στο εργαστήριο μεταξύ των οποίων 23 εκπαιδευτικοί, 2 παλαιότεροι εκπαιδευτικοί και 4 φοιτητές. Στους συμμετέχοντες η αναλογία αντρών/γυναικών ήταν 5/24 και τα έτη εκπαιδευτικής εμπειρίας: 4 χωρίς εμπειρία, 7 συμμετέχοντες από 1 έως 5 χρόνια, 6 συμμετέχοντες από 6-15 χρόνια και 12 συμμετέχοντες πάνω από 15 χρόνια. Οι ηλικίες των συμμετεχόντων ήταν 8 κάτω από 25, 6 κάτω από 30, 7 κάτω από 40, 4 κάτω από 50 και 4 κάτω από 55 (Διαγράμματα 1, 2, 3, 4).

Διάγραμμα 1, 2, 3, 4: Προφίλ συμμετεχόντων

Με βάση την κλίμακα από 1 (λιγότερο) έως 10 (περισσότερο), οι συμμετέχοντες στο εργαστήριο τοποθετούν/βαθμολογούν τον εαυτό τους ως προς τις γνώσεις του για θέματα Εκπαιδευτικού Δράματος ως εξής: 24 από 1-5 και 5 από 6-10. Με βάση την κλίμακα από 1 (λιγότερο) έως 10 (περισσότερο), οι συμμετέχοντες στο εργαστήριο τοποθετούν τον εαυτό τους ως προς τη χρήση των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) ως εξής: 7 από 1-5 και 22 από 6-10. Οι 10 από τους συμμετέχοντες γνώριζαν τη μεθοδολογία της «Αντεστραμμένης Τάξης» πριν το εργαστήριο, ενώ οι 19 δεν την γνώριζαν.

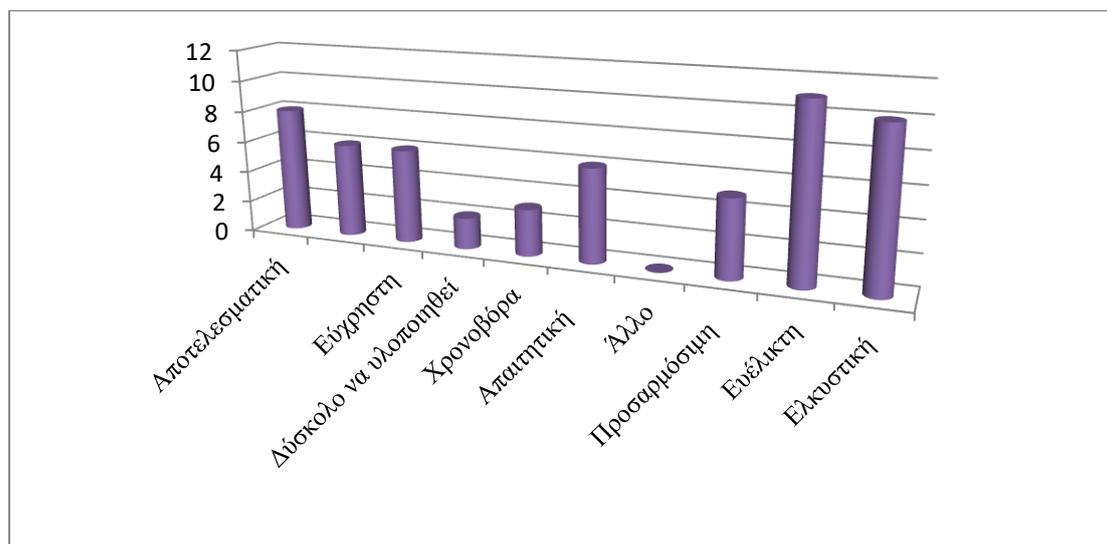

Διάγραμμα 5: Προηγούμενες γνώσεις του για θέματα Εκπαιδευτικού Δράματος και χρήσης των ΤΠΕ

Μεθοδολογία «Αντεστραμμένης Τάξης»

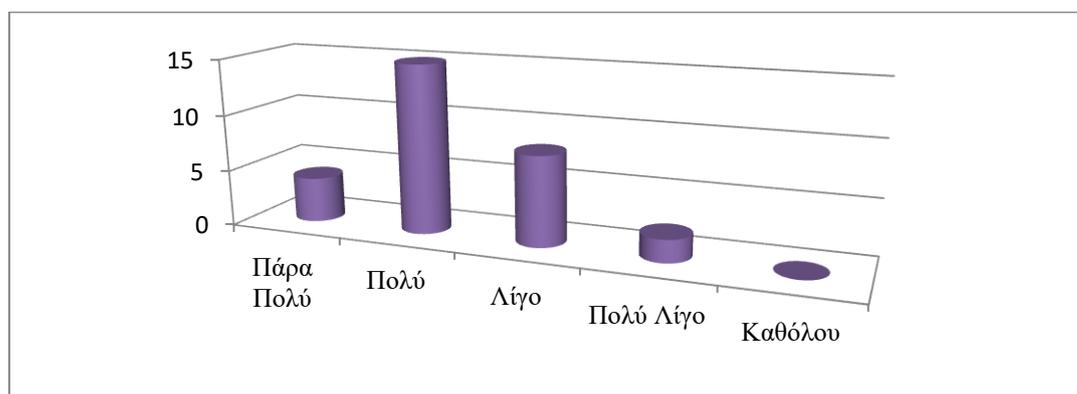
Η πρώτη εντύπωση των συμμετεχόντων για τη μεθοδολογία της «Αντεστραμμένης Τάξης» ήταν ότι η μεθοδολογία είναι:

- Αποτελεσματική (8),
- Απαιτεί μεγάλη προετοιμασία (6),
- Εύχρηστη (6),
- Δύσκολο να υλοποιηθεί (2),
- Χρονοβόρα (3),
- Απαιτητική (6),
- Προσαρμόσιμη (5),
- Ευέλικτη (11),
- Ελκυστική (10)

Διάγραμμα 6: Η πρώτη εντύπωση για τη μεθοδολογία της «Αντεστραμμένης Τάξης»

Από τους συμμετέχοντες οι 13 θα ενδιαφέρονταν να αξιοποιήσουν στη διδασκαλία τους τη μεθοδολογία της «Αντεστραμμένης Τάξης», 3 δεν θα ενδιαφέρονταν και 13 θα ήθελαν να τη δοκιμάσουν. Τα χαρακτηριστικά της μεθοδολογίας που τους φάνηκαν πιο χρήσιμα είναι: καινοτομία / νεωτερισμός, ο καθηγητής κοντά στον μαθητή, αυτενέργεια, κέρδος χρόνου, συνεργασία, εμβάθυνση στην τάξη, αλληλεπίδραση, πολλές δυνατότητες, βιωματικότητα. Ο βαθμός κατανόησης της μεθοδολογίας με τη συμμετοχή στο εργαστήριο ήταν 4 «πάρα πολύ», 15 «πολύ», 8 «λίγο», 2 «πολύ λίγο» (Διάγραμμα 7).

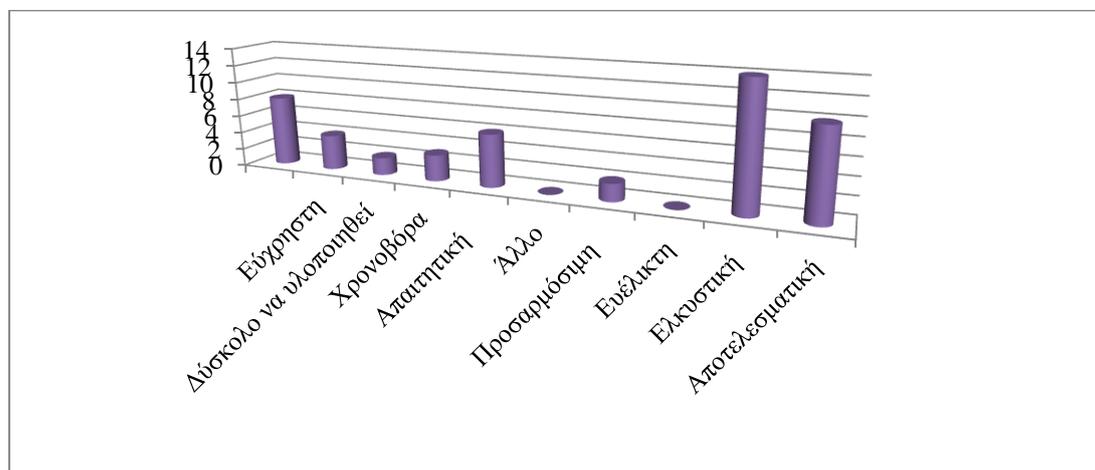

Διάγραμμα 7: Βαθμός κατανόησης της μεθοδολογίας «Εκπαιδευτικού Δράματος»

Μεθοδολογία Εκπαιδευτικού Δράματος

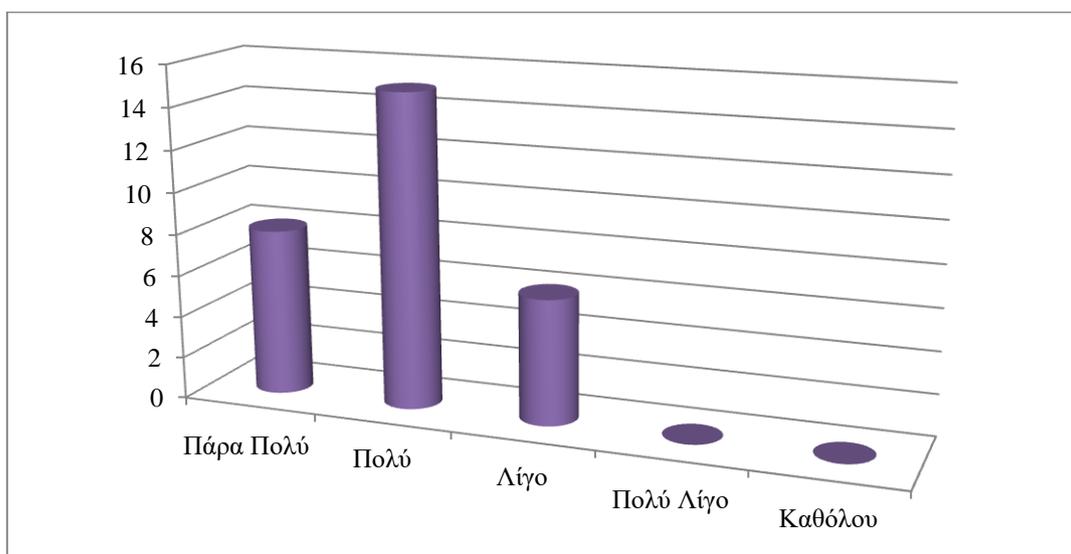
Οι 9 από τους συμμετέχοντες γνώριζαν τη μεθοδολογία της «Εκπαιδευτικού Δράματος» πριν το εργαστήριο, ενώ οι 18 δεν την γνώριζαν. Η πρώτη εντύπωση των συμμετεχόντων για τη μεθοδολογία της «Εκπαιδευτικού Δράματος» ήταν ότι είναι:

- Αποτελεσματική (10),
- Απαιτεί μεγάλη προετοιμασία (8),
- Εύχρηστη (4),
- Δύσκολο να υλοποιηθεί (2),
- Χρονοβόρα (3),
- Απαιτητική (6),
- Προσαρμόσιμη (2),
- Ευέλικτη (0),
- Ελκυστική (14)

Διάγραμμα 8: Η πρώτη εντύπωση για τη μεθοδολογία της «Εκπαιδευτικού Δράματος»

Από τους συμμετέχοντες, οι 15 θα ενδιαφερόντουσαν να αξιολογήσουν στη διδασκαλία τους τη μεθοδολογία της «Εκπαιδευτικού Δράματος», οι 4 δεν θα ενδιαφερόντουσαν και οι 10 θα ήθελαν να τη δοκιμάσουν. Τα χαρακτηριστικά της μεθοδολογίας που τους φάνηκαν πιο χρήσιμα είναι: Παιχνίδι, εκφραστικότητα, βιωματικότητα, ενσυναίσθηση, ομαδικότητα, εναλλαγή ρόλων, άνοιγμα, συμμετοχή, συναισθηματική εμπλοκή. Ο βαθμός κατανόησης της μεθοδολογίας με τη συμμετοχή στο εργαστήριο ήταν 8 «πάρα πολύ», 15 «πολύ» και 6 «λίγο».

Διάγραμμα 9: Βαθμός κατανόησης της μεθοδολογίας με τη συμμετοχή στο εργαστήριο

Τα χαρακτηριστικά κάθε μεθοδολογίας που φάνηκαν χρήσιμα στους συμμετέχοντες σύμφωνα με τις απαντήσεις τους σε ανοιχτές ερωτήσεις, αποτυπώνονται στον Πίνακα 2:

Πίνακας 2: Χρήσιμα χαρακτηριστικά των δυο Μεθοδολογιών

Συμπεράσματα

Οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες στο εργαστήριο δε γνώριζαν καλά το Εκπαιδευτικό Δράμα, ενώ αντίθετα γνώριζαν καλύτερα τη μεθοδολογία της Αντεστραμμένης Τάξης. Η πλειονότητα παρόλαυτα των συμμετεχόντων

αντιμετώπισε με ενθουσιασμό τις προτεινόμενες μεθοδολογίες θεωρώντας ότι είναι ελκυστικές και αποτελεσματικές. Η θεματική του εργαστηρίου που αφορούσε τους εφήβους και την ασφάλεια στο Διαδίκτυο έπαιξε καταλυτικό ρόλο στην εμπλοκή των συμμετεχόντων σε αυθεντικές δραστηριότητες πραγματικών καταστάσεων της καθημερινής ζωής, δημιουργώντας ένα ελκυστικό περιβάλλον συνεργατικής μάθησης. Συνεπώς οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί αφενός ευχαριστήθηκαν την ενεργό εμπλοκή τους στο βιωματικό εργαστήριο και αφετέρου εμπλούτισαν τα εκπαιδευτικά τους εργαλεία με μεθοδολογίες άμεσα εφαρμόσιμες στην τάξη.

Η Αντεστραμμένη Τάξη θεωρήθηκε ευέλικτη μεθοδολογία, όχι όμως και το Εκπαιδευτικό Δράμα και πιθανόν αυτό να οφείλεται στον βαθμό της προηγούμενης εξοικείωσής τους με την κάθε μεθοδολογία. Επιπλέον και οι δυο μεθοδολογίες θεωρήθηκαν απαιτητικές εφόσον προϋποθέτουν τον επανασχεδιασμό των μαθημάτων, ξεπερνούν το πλαίσιο της παραδοσιακής διδασκαλίας, απαιτούν νέες δεξιότητες από την πλευρά του διδάσκοντα και επαναπροσδιορισμό του ρόλου του στην εκπαιδευτική διαδικασία. Ωστόσο η πλειονότητα των συμμετεχόντων δήλωσε πως κατανόησε τις δυο μεθοδολογίες κι αυτό μπορεί να θεωρηθεί ως δείκτης ποιότητας του εργαστηρίου. Επιπρόσθετα, η πλειοψηφία εξέφρασε την επιθυμία να πειραματιστεί και να δοκιμάσει στην τάξη και τις δυο μεθοδολογίες, που σημαίνει πως ο στόχος του εργαστηρίου να διευκολύνει, να υποστηρίξει, να εμπνεύσει ασφάλεια στους εκπαιδευτικούς να δοκιμαστούν αρχικά και να δοκιμάσουν να εφαρμόσουν τις μεθοδολογίες αργότερα επιτεύχθη. Θα ήταν ενδιαφέρον σε ένα επόμενο στάδιο να διερευνηθεί αν οι συμμετέχοντες πραγματικά προσπάθησαν να εφαρμόσουν τις μεθοδολογίες στην τάξη τους.

Με «αντεστραμμένη μαεστρία» οι ίδιοι οι συμμετέχοντες στο επιμορφωτικό εργαστήριο για το Εκπαιδευτικό Δράμα μελέτησαν με τον δικό τους ρυθμό τις μεθοδολογίες, τα βήματα και τις τεχνικές ανάπτυξής τους και αξιοποίησαν τον «κερδισμένο χρόνο» για να «βιώσουν» τα μαθησιακά οφέλη συμμετέχοντας ενεργά οι ίδιοι σε όλα τα στάδια ανάπτυξης των μεθοδολογιών.

Κάθε μια μεθοδολογία μπορεί να συνδυαστεί για τη διδασκαλία διαφόρων γνωστικών αντικείμενων. Η Αντεστραμμένη Τάξη στοχεύει στην εξατομικευμένη, συνεργατική και ενεργητική μάθηση αξιοποιώντας με ευελιξία project/problem/inquiry based learning. Το Εκπαιδευτικό Δράμα στοχεύει στη βιωματική, ομαδοσυνεργατική μάθηση, την καλλιέργεια ενσυναίσθησης και την αλλαγή στάσεων των μαθητών.

Με τον συνδυασμό των δύο μεθοδολογιών η Αντεστραμμένη Τάξη καλύπτει τη θεωρητική προσέγγιση ενός γνωστικού αντικείμενου και το Εκπαιδευτικό Δράμα τη βιωματική διερεύνησή του. Προσφέρεται ως ένα μεικτό μοντέλο μάθησης με εξ αποστάσεως μελέτη και δια ζώσης συναντήσεις, που προσφέρει συνδυαστικές ευκαιρίες μάθησης με εξατομικευμένα και ομαδοσυνεργατικά χαρακτηριστικά. Φαίνεται πως τα επόμενα χρόνια οι δυο καινοτόμες μεθοδολογίες θα απασχολήσουν την ερευνητική κοινότητα και θα κυριαρχήσουν σε πιλοτικές τάξεις αναζητώντας μοντέλα ενσωμάτωσης τους στα σχολικά προγράμματα.

Βιβλιογραφία

- Baker, J. W. (2000). The "classroom flip": Using web course management tools to become the guide by the side. In *Selected Papers from the 11th International Conference on College Teaching and Learning* (pp. 9-17).
- Bergmann, J., Overmyer, J., Brett W. (2013). The Flipped Class: Myths vs. Reality. Ανακτήθηκε στις 10 Ιουλίου 2014 από <http://www.thedailyriff.com/articles/the-flipped-class-conversation-689.php>

- Cooper, C. & McEntegart, T. (2007). An Object Lesson – the relevance, for the educational practitioner, of Edward Bond’s work with Big Brum. In *The Journal for Drama in Education*, 23(2), pp. 18-36. Retrieved on 11 July, 2014 from <http://www.mantleoftheexpert.com/wp-content/uploads/2010/03/NATD-Vol.23-2-2007-Pt.1.pdf>.
- Fleming, M. (1996). *Starting Drama Teaching*. London: David Fulton Publishers.
- Heathcote, D. & Bolton, G. (1995). *Drama for Learning: Dorothy Heathcote’s Mantle of the Expert Approach to Education*. NH: Heinemann.
- Κανδρούδη, Μ., Μπράτιτσης, Θ. (2013). Η αντεστραμμένη Διδασκαλία ως συνεργατική προσέγγιση μάθησης: Βιβλιογραφική επισκόπηση, στο Α. Λαδιάς, Α. Μικρόπουλος, Χ. Παναγιωτακόπουλος, Φ. Παρασκευά, Π. Πιντέλας, Π. Πολίτης, Σ. Ρετάλης, Δ. Σάμψων, Ν. Φαχαντίδης, Α. Χαλκίδης (επιμ.), *Πρακτικά Εργασιών 3ου Πανελληνίου Συνεδρίου «Ένταξη των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διαδικασία» της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης ΤΠΕ στην Εκπαίδευση (ΕΤΠΕ), Τμήμα Ψηφιακών Συστημάτων, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Πειραιάς, 10-12 Μαΐου 2013 ΕΤΠΕ*. <http://www.etpe.eu/new/custom/pdf/etpe2061.pdf>
- Megalou, El., Kaklamanis, Ch. (2013). Photodentro LOR, the Greek National Learning Object Repository. In *INTED2014, the 8th International Technology, Education and Development Conference*, Valencia.
- Neelands, J. (1998). *Beginning Drama 11-14*. London: David Fulton Publishers.
- O’Neill, C. (1995). *Drama Worlds*. NH: Heinemann.
- Παπαδημητρίου, Σ. (2011). Ο ρόλος της Εκπαιδευτικής Ραδιοτηλεόρασης στην υποστήριξη της σχολικής εκπαίδευσης την εποχή του Διαδικτύου. Στο Α.Λιοναράκης (ed.) *Open Education - The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology Volume 7, Number 2, 2011 Section one*. Open Education ISSN: 1791-9312 Ανακτήθηκε στις 10 Ιουλίου 2014 από <http://journal.openet.gr/index.php/openjournal/article/view/136/84>
- Rosenberg, T., (2013). In *‘Flipped’ Classrooms, a Method for Mastery*. Ανακτήθηκε στις 10 Ιουλίου 2014 από http://opinionator.blogs.nytimes.com/2013/10/23/in-flipped-classrooms-a-method-for-mastery/?_php=true&_type=blogs&_r=0
- Sams, A., & Bergmann, J. (2012). *Flip your classroom: Reach every student in every class every day*. International Society for Technology in Education (ISTE).
- LRE, (nd). *The Learning Resource Exchange (LRE) from European Schoolnet (EUN)*. Ανακτήθηκε στις 10 Σεπτεμβρίου 2014 από <http://lreforschools.eun.org/web/guest/about;jsessionid=AD08774A448D385F48D75B6DDD A54F1C>
- University of Northern Colorado, (2013). *The flipped classroom*. Ανακτήθηκε στις 10 Ιουλίου 2014 από www.flippedclassroom.com
- Woolland, B. (1996). *The Teaching of Drama in the primary school*. Essex: Longman.